

FERIDA DURAKOVIĆ

**NE LAŽEM
TITA MI**

■ Laguna ■

Copyright © 2021, Ferida Duraković / NOMAD
Copyright © ovog izdanja 2022, LAGUNA

BIBLIOTEKA BEZ PREVODA

Knjiga 14

**NE LAŽEM
TITA MI**

Sadržaj

Uvod.	9
Pa zar će baš svi poumirati?.	13
Roman o životu	21
Ali, mama.	35
Kako je Ikarus uništio domovinu	45
Beba s kosom.	59
Ulcinjaska noć.	69
Tito je stigao u svemir.	81
Malo padam u nesvijest, malo se skamenjujem.	91
Odakle zovem	133
Tata male Ide.	145
Nesanica	151
Smrt u Sarajevu 1994.	163

Između dvije fotografije	171
Domovino ti si kao zdravlje.	177
Crvene haljinice	189
<i>O autorki</i>	197

UVOD

Ovi prozni tekstovi nastajali su dugo, u rasponu od dvadeset i više godina, nesigurni šta će iz njih nastati kad autorica prestane sa zanosom i zaludenošću pričama o smrti i smrtnosti. Jedan ugledan književni kritičar rekao je autorici da mu se rukopis dopada, ali da je na trenutke patetičan. I jeste. A to je zato što je ove redove zapisi-vala prvo mala usamljena djevojčica od deset-dvanaest godina, suočena sa činjenicom da će jednom umrijeti i ona, pa prema tome i sav svijet, zajedno s Majkom. Zatim mlada djevojka, pametna i usamljena, suočena sa Tanatosom umjesto sa Erosom. A tek onda zrela žena, spisateljica, samosvjesna, s „gorkim talogom iskustva“ i željna života usred ratnih užasa, suočena sa Erosom umjesto sa Tanatosom, kako bi po prirodi stvari trebalo da bude i u ratu i na pragu starosti. No tome nije tako: iz dana u dan radost života nadmeće se s užasom smrti,

budući da se autorica cijeli život jako trudila da ostane normalna usprkos ludilu koje joj se nudilo kao umjetnici. „Preživjeti, sav podvig je u tome.“

A onda „...prije ili poslije smrti, stao je sučelice Bogu i rekao mu: *Ja, koji sam uzalud bio toliki ljudi, želim biti jedan i ja sam.* Božji glas mu odgovori iz vihora: *Ni ja nisam; sanjah ovaj svijet kao i ti što odsanja svoje djelo, moj Shakespeare, a među oblicima moga sna nalaziš se i ti, koji, poput mene, bijaše mnogi i nitko.*“*

* J. L. Borges

ALI, MAMA

– Ali, mama, slonu je tako teško...

Šestogodišnja Djevojčica, kroz suze, sram i strah, stišće ručice i stenje gledajući – prvi put u životu, prvi put u cirkusu – slona, kojeg su natjerali da sa sve četiri stoji na blistavoj srebrenoj kugli. Slon piška od strašnog napora, od buke i reflektora, od straha od krotitelja i straha od ljudi, pokušavajući da svoje golemo tijelo održi na jednoj nozi na sjajnoj klizavoj kugli od nekoliko kilograma.

Mama se na njenu rečenicu prvo nasmije, ali kad okrene glavu i ugleda lice svoje Djevojčice potpuno iskripljeno od užasa i tuge, pomiluje je po glavi, onda je zagrlila i kaže:

– Ali, sine (Sine, tako se tepa djevojčicama u ovom dijelu svijeta), magare moje (Magare, i tako se tepa djevojčicama u ovom dijelu svijeta) – pa slon je izdresiran! Na to je navikao, on to stalno radi...

– Nije! Nije! Ne bi on piškio da mu se sviđaaa!

Djevojčica sad već viče. Nije u stanju da preuzme kontrolu nad svojim užasom. Skače sa svoga mjesta i hoće da siđe u cirkusku arenu.

Da im kaže.

Da viče na njih.

Da povede slona sa sobom.

Da ga smjesti kod sebe u krevetić.

Da ga spasi.

Da mu obriše suze i obuče gaćice.

Da mu čita knjige pred spavanje.

Da nekoga kazni.

Da svašta...

Majka je rumena od stida: kakvo ovo dijete ima, Bože moj, otkako se rodila nekakva je sva mimo drugih. Mimosvijet, to je mamina riječ. Nit jede kao druga djeca, nit spava kao druga djeca, nit joj srce kuca kao kod druge djece: njeno kuca mahnito, na preskok, kao da hoće da iskoči iz krhkog kaveza šestogodišnjeg tijela.

Uhvati je za haljinicu, povuče nazad i pritisne na sjedište kao da hoće da je zalijepi za njega:

– Šuti, budalo jedna (Budalo, tako se teпа malim prestravljenim djevojčicama u ovom dijelu svijeta, tako kaže razumna i postidena majka) – ovo je samo cirkus!

– Ne, ne! Neću ovo! Hoću kući! Hoću kućiiii!

Djevojčica se otima, odlijepi se od sjedišta i počne posrtati niz uske drvene stepenice. Majka se stušti za njom, već sasvim rumena od stida: šta će reći ljudi? Majci je uvijek važnije to šta će reći ljudi od onoga što njena djevojčica misli. Majkama je uvijek važnije to šta će reći ljudi od onoga što njihove djevojčice misle.

Nena, majčina majka, držala je uzde majčinog života čak i onda kada se pretvorila u devedesetogodišnju smežuranu jabuku na postelji. Postelja je bivala sve veća i veća kako je nena bivala sve manja i manja, dok na kraju od nje nije ostala samo otvrdla jabukina koža, koju je u opkoljenom Sarajevu vjetar raznio s proljetnim beharom. Ali i ta otvrdla jabukina koža vikala je: Šta će reći komšiluk? Pokrij se! Uljudi se! Spusti glavu! Ne idi! Idi tamo! Dolazi ovamo! Radi! Šuti! Radi! Slušaj! Šuti! Šuti!

Zato majka sad hoće da drži uzde života svoje male šestogodišnje curice. Ne zna da može i drugačije. Nejasno joj je da dijete može biti i takvo, a ne poslušno, radino i šutljivo kao ona cijeloga svog, cijeloga tuđeg života.

Istrčavaju zajapurena majka i užasnuta kćer ispod zagušljive cirkuske šatre, koja smrdi po konjskoj mokraći i alkoholu. Obje su zajapurene i uplakane, svaka iz svojih razloga, zauvijek, baš u trenu kad purpurna cirkuska zavjesa pada i sakriva cirkusku arenu, slona, blistavu srebrenu kuglu i sve ostalo što Djevojčicu tako duboko uznemirava.

Djevojčica sada zna da je sve što je u cirkusu upravo vidjela očigledna laž! Laž je da je sve sjajno! veselo! bajkovito! Zar je moguće da jedino ona vidi kako je cirkus jedna nevjerovatna laž u kojoj muče slonove i male djevojčice?

Pa hoće li to iko vidjeti? Barem Bog? – Mama kaže da on sve vidi.

Vidi li drug Tito šta se u ovom cirkusu radi?



Aplauz ispod šatre ječi, a Djevojčica i dalje vrišti dok je majka, krvnički joj stisnuvši ruku, odvlači prema tramvajskoj stanici – da već jednom prestane ta bruka.

Spomenuti aplauz ovdje je, naravno – zbog dramskog efekta – jači što je jači krik naše Djevojčice.

Što znači da se sad, ovog trenu, prolama kroz cijeli svemir.

Tako treba da se napiše, tako se samo napisalo. Jer dramatičnost scene odvija se sama po sebi, ne po volji pisca, koji je u stvarima dječjeg i tuđeg srca čista neznalica.



I to bi bilo to.

Što bi negdje u svijetu bila cijela dobra priča.

Kod Čehova prije svih, naravno. Ali kako se takmičiti s Čehovom, pobogu!

Od ovoga bi neki dobar američki filmadžija, kao Houston na primjer, napravio tužno-veseli film, nešto kao *Annie*; na kraju filma neki bi bogati čiko otkupio slona zajedno sa cirkusom i smjestio ga u vrt iza kuće male Djevojčice, da je uvjeri kako su i odrasli, a posebno bogati ljudi, osjećajni.

Ha-ha. Djevojčica nema vrt. Ona živi u malom tijesnom stanu na kraju grada, u stanu kao šibica, s kuhinjom

kao nokat, a kupatilo kao vrh čiode, u soliteru koji je za Titovu radničku klasu projektovao arhitekt, znamo ga, koji živi u velikoj kapitalističkoj vili u centru grada, a ima i vilu na Jahorini – u tu se radničku klasu zaklinju oni koji svoju djecu ne dovode u male prigradске cirkuse. Njihova djeca gledaju velike svjetske cirkuse, slonove koji lepršaju po žici kao u crtanim filmovima i ne piškaju dok se silno trude da obave svoj mučni cirkuski posao kako bi za nagradu dobili komadić šećera.

Od ovoga bi neki talijanski reditelj napravio veliki neorealistički film dvadesetog stoljeća. Tu bi odvratni vlasnik cirkusa pokušao da siluje i slona i Djevojčicu, dok bi majku strpali u ludnicu, a sve bi se odigravalo uz žestoku mahnitu muziku, dok harmonika vrišti zajedno sa Djevojčicom a proljetne mace vitlaju zrakom kao u *Amarcordu*.

Ne! To previše liči na život.

Radnička naselja na kraju grada prljava su i istinita kao ti filmovi.

Od ovoga bi neki češki reditelj napravio nježnu i beskrajno tužnu priču o vremenu komunizma, kad male djevojčice sanjaju o cirkusu u kojem slonovi ne piške od

napora nego balonasto-vazdušasto lete ponad presjajnih srebrenih kugli i trube svojim pozlaćenim surlama sretni što su baš tu, u cirkusu, a Veliki Drug, naš Maršal, dolazi da im mahne iz blindiranog auta dok oni euforično mašu trobojnim papirnatim zastavicama s crvenom petokrakom... Mama bi bila lijepa. Ne bi je bilo sramota ničega, pa ni njene curice, bila bi ruku njegovanih, bez marame koja prekriva njenu lijepu kosu dok radi u fabrici čarapa *Ključ*. Tata bi svoju curicu vodio u cirkus. Svaki dan.

Od ovoga svega Djevojčici se plakalo, povraćalo i umiralo.

Tako je, u stvari, i počeo takozvani pravi život: plakanjem, povraćanjem i umiranjem. I snovima, koji pomažu da se preživi, jer: jednom će biti nekako drugačije.

I, naravno, sve je to Djevojčica preživjela. Pa odrasla. Pa prišla svemu i od svega se odmakla.

I najzad – stala na sjajnu cirkusku kuglu.

Ali naučila je da se smije. Da se smijehom brani. Smijala se, smijala, cijeli svoj život. Pronosila je po svijetu svoj zarazni smijeh, koji je slabije zbunjivao, jače dovodio do bijesa, a slične tješio: I mi ćemo jednom znati tako da se smijemo.

Djevojčica je igrala na kristalnoj kugli i smijala se, publika je pljeskala i divila joj se. Djevojčica bi piškala od napora i straha od krotitelja i ljudi, od osjećanja da je ona sama onaj slon na krhkoj kristalnoj kugli iz djetinjstva. Njene oči godinama su u publici tražile izbezumljene oči neke djevojčice koja bi došla da je odbrani, da je odvede i spasi je. Da kazni nekoga. Da je otme. Zauvijek.

Druga djevojčica se pojavila. Prišla joj je jednog dana, u cirkusu, i uvukla svoju sićušnu toplu ruku u njenu. I odvela je. U san o životu.

Što da ne?

Ne lažem, Tita mi.

Pa zašto savremene priče iz Bosne ne bi imale sretan kraj?